

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN/ICCH: 2149 - 9225

Yıl/Year/Год: 6, Sayı/Number/Номер:
25, Aralık/December/Декабрь 2020,
s./pp. 654-664

Geliş/Submitted/ Отправлено: 11.11.2020

Kabul/Accepted/ Принимать: 19.12.2020

Yayımlanma/Published/ Опубликованный: 25.12.2020

10.29228/kesit.47546

Araştırma Makalesi
Research Article
Научная Статья

Dr. Aylin ÇAKIR

Millî Eğitim Bakanlığı

Türkiye

umaybengu@gmail.com

 ORCID 0000-0002-1656-4076

ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI'NIN AŞKNÂME'SİNE DEYİŞBİLİMSSEL BİR YAKLAŞIM¹

A STYLISTICS APPROACH TO ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI'S AŞKNAME

Öz: Bir edebî eseri tam olarak anlayabilmek, o eseri çeşitli yönleriyle incelemek ve değerlendirmekle mümkündür. Bilimsel bir inceleme, eseri biçimbilimsel, anlambilimsel, deyişbilimsel vb. bakımlardan ele almayı gerektirir. Edebî bir eserin incelenmesinde öznellikten tamamen kurtulmak mümkün değildir. Öznelğin derecesini, kişiden kişiye değişen birikim ve bakış açısı farkı belirler. Bilimin ilkeleri dışına çıkmama; inceleme ve değerlendirmeleri öznellikten uzaklaştırır. Nesnel bir değerlendirme yapabilmek için yukarıda belirtilen dil bilimi alt disiplinlerinin araştırma, inceleme kriter ve yöntemlerine dikkat edilmelidir. Edebî eserleri daha iyi anlamak ve yorumlamak için başvurulacak yollardan biri de deyişbilimin sunduğu yöntemlerdir. Türkiye Türkolojisinde stilistik, biçembilim, üslupbilim gibi adlarla da anılan deyişbilim; bir edebî eserin belirlenen dilbilimsel ölçütlerle açıklanıp çözümlenmeye çalışılmasıdır. Bu çözümleme yapılırken bütün dilbilim kuramları ve yöntemleri kullanılır. Böylece edebî eser anlamlandırılmaya, yorumlanmaya çalışılır. Bu çalışmada Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Aşknâme'si deyişbilimsel açıdan incelenerek eser ve yazar hakkındaki değerlendirme ve yorumlarımız bilim çevresiyle paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Erzurumlu İbrahim Hakkı, Aşkname, Deyişbilim.

¹ **Cite as/Atıf:** Çakır, A. (2020). Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Aşknâme'sine Deyişbilimsel Bir Yaklaşım. *Kesit Akademi Dergisi*, 6 (25): 654-664. <http://dx.doi.org/10.29228/kesit.47546>

Checked by plagiarism software. Benzerlik tespit yazılımıyla kontrol edilmiştir. CC-BY-NC 4.0

Abstract: It is possible to fully understand a literary work, to examine and evaluate it in all of its aspects is possible. A scientific examination needs to be taken into consideration in morphological, semantical and stylistics, so on terms. It is not completely possible to get rid of subjectivity in the examination of a literary work. The level of subjectivity is determined through knowledge that shows difference in each person and the difference in point of view. Not leaving the boundary of ethics of science moves examination and evaluation from subjectivity. In order to be able to make an objective evaluation, attention must be paid to linguistics sub categories such as investigation, evaluation criteria and methods mentioned above. One of the ways to understand and interpret literary works better is the methods offered by stylistics. Stylistics also referred as stylometric in Turcology in Turkey is the effort of explaining and analyzing a literary work in determined linguistic criteria. All linguistic theories and methods are used during this analysis. Thus, the literary work is explained and interpreted. During this study, Erzurumlu İbrahim Hakkı's Askname will be examined from linguistic perspective also our evaluation and interpretation on the work and the writer will be shared with science environment.

Key Words: Erzurumlu İbrahim Hakkı, Aşkname, Stylistics.

I. GİRİŞ

Amaç

Bir edebî eser incelenirken öznellikten tamamen uzaklaşmak oldukça zordur. Bu çalışmanın amacı; bir esere edebîlik değeri katan unsurları dilbilimin alt disiplini olan deyişbilimin kriter ve yöntemlerine göre incelemek, böylece eseri yorumlarken nesnel bir bakış açısı ortaya koyabilmektir.

Yöntem

Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Aşknamesi deyişbilimin ortaya koyduğu ölçütlerden önceleme, yineleme ve koşutluk baz alınarak incelenmiş, esere edebîlik değeri katan öğeler nesnel bir bakış açısı ile değerlendirilmiştir.

Deyişbilim Nedir?

Ülkemizde stilistik, biçembilim, üslupbilim gibi adlarla da anılan deyişbilim; bir edebî eserin belirlenen dilimsel ölçütlerle açıklanıp çözümlenmeye çalışılmasıdır. Bu çözümleme yapılırken bütün dilbilim kuramları ve yöntemleri kullanılır. Böylece edebî eser anlamlandırılmaya, yorumlanmaya çalışılır.

Klasik dönemlerde Doğu'da belagat, Batı'da retorik bilimi adı altında çalışmalar yapılırsa da deyişbilimin bir bilim dalı olarak anılması Cenevre Dilbilim Okulu'nun temsilcilerinden olan C. Bally'nin 1951 yılında kaleme aldığı *Traite de Stylistique Française* adlı eseri ile gündeme gelmiştir (Özünlü, 1997: 15). Önceleri Klasik Sözbilimin bir dalı olan deyişbilim Bally' nin eseriyle Kuralcı Deyişbilim'in etkisiyle ayrı bir bilim sayılmaya başlamıştır.

Bally' den sonra deyişbilim çalışmaları oldukça ilerlemiştir. Prag Dilbilim Okulu' nun et-

kisiyle Yeni Sözbilim önem kazanmaya başlamıştır.

Eski dönemlerden bu yana edebî eserlerin dilleri, kurguları üzerine inceleme yapılırken 4 ölçüt baz alınmıştır. Bunlar:

1. Önceleme
2. Yineleme
3. Koşutluk
4. Sapma

Sözbilim, edebî eserlerin dil ve kurgularının günlük dilden ayrıldığı belirlemiştir. Edebî eslere edebîlik değerini bu dört ölçütte toplanan yapı taslağı ve söz sanatları vermektedir. Yukarıda değinilen 4 genel ölçüt 2 bölümde toplanabilir:

A. Yapı Ölçütleri: Kurgu ve dil kullanımını bakımından *koşutluk* ve *yineleme*,

B. Anlatım Ölçütleri: Anlam ve duygu bakımından *önceleme* ve *sapma*. Böyle bir gözlem, eski çağlardan beri edebî eserlerde hem kurgu ve dil kullanımının hem de anlam değerlerinin ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bugün de buna benzer bir yaklaşımla edebî eserler değerlendirilebilmekte ve Klasik Sözbilim eskisi kadar olmasa bile birçok yönleriyle önemini sürdürmektedir (Özünü, 1990: 85).

Bally'den sonra Prag Dilbilim Okulu'nun en önemli temsilcilerinden biri olan Roman Jakobson'un görüşleriyle değişbilim şekillenmeye başlamıştır.

Freeman, Todorov'un terimlerini kullanarak, değişbilimi; *içevarımlı* ve *dışaçılımlı* olarak ikiye ayırmıştır (Özünü, 1997: 16).

İçevarımlı değişbilim (endogeneous stylistics), edebî dilin günlük dilden farklı olduğunu ve bu farklılığın yazarlar tarafından standart dilin seçme ve birleştirme eksenindeki yapılarla oynadıkları zaman oluştuğunu savunmaktadır. *İçevarımlı değişbilim*, yazın dilinin içerdiği yapıları ve kalıpları inceleyerek *önceleme*, *yineleme*, *sapma* ve *koşutluk* kavramları üzerinde dururken *dışaçılımlı* değişbilim (exogeneous stylistics), değişin tamamen *öncelemelere* dayandığını savunmaktadır (Özünü, 1997: 17).

Bu yazıda Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Aşknâme'sinin dil özellikleri *önceleme*, *koşutluk* ve *yineleme* bakımından ele alınacak, tespit edilen kuramsal özellikler beyitlerden örneklerle ortaya konulacaktır.

II. İnceleme

1. Öncelemeler: Kurgu ve yapı taslaklarının başlıcası, belki de en önemlisi olan öncelemeler, tümcede ve anlatımda herhangi bir dil ögesinin olağan yerinden daha önce bir yerde kullanılmasıyla yapılır ya da bir metin içindeki anlatımda hemen her yerde öncelenen ögeye önem verilerek elde edilir. Bu önem verme işlemi tümcedeki herhangi bir dil ögesinin söz dizimindeki olağan yerinden bir başka yerde kullanılmasıyla yapılır. Öncelemeler *sesbilimsel*, *biçimbilimsel*, *sözdizimsel*, *anlambilimsel* ve *görsel* olarak önce 5 türe sonra da bu türlerin her biri çok çeşitli önceleme biçimlerine ayrılır (Özünü, 1997: 56).

1.1. Sesbilimsel Öncelemeler: Ünlü yinelemesi, ünsüz yinelemesi, uyak çeşitleri aruz ve

hece ölçüleri birer sesbilgisel öncelemedir.

Aşknâme'nin her bir beyiti kendi içinde uyaklıdır. Aruz ölçüsü ile yazılan eserin uyak şeması aa bb cc... şeklindedir.

Aşk mâhfiyken â**şikâr oldu**

Cümle cânlar ana **şikâr oldu** (Güneş, 2008: 67)

Aşk çün perdeden bir**ûn geldi**

Şîr-i ner hem ana zeb**ûn geldi** (Güneş, 2008: 67)

Aşk âsârneylemiş izhâr

Fa'tebiru minhu yâ zevil ebs**âr** (Güneş, 2008: 67)

1.2. Anlambilimsel Öncelemeler: Anlambilimsel öncelemeler başlığı altında söz sanatlarının şiire kattığı anlam öncelemeleri incelenir. Çünkü söz sanatlarının çıkış noktasının benzetme olduğu savından hareketle, söz sanatları olağan biçimlerin birer sapmasıdır ve bu sapmalar öncelemeler sayesinde ortaya çıkmaktadır (Özünlü, 1997: 91).

Şiir dilini düz yazı dilinden ayıran en önemli özellik şiir dilinde anlamsal öncelemelerin daha çok kullanılmasıdır. Deyişbilim bakımından anlam öncelemelerinde başta benzetme olmak üzere pek çok söz sanatından faydalanılır.

Aşknâme'de tespit edilebilen anlam öncelemeleri şu şekildedir:

a. Benzetme/ Teşbih: Nitelik bakımından güçsüz olanın güçlü olana benzetilmesidir. Böylece soyut kavramlar daha anlaşılır hâle gelmektedir.

Benzetmede, benzetme yönü ile benzetme edatı kullanılmazsa **teşbih-i belîğ (güzel benzetme)** oluşur. Benzetmenin bu türü Aşknâme'de ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

Aşk **sîmurg-1 kûh-1 Kaf olmuş**

Cümle ma'nâda mûşikâf olmuş (Güneş, 2008: 69)

sîmurg-1 kûh-1 Kaf: Kaf Dağı'nın zümrüdü ankası

Aşk **hûrşîd u mâh-1 tâbândır**

Gül ü müldür o bâg u bustândır (Güneş, 2008: 69)

Hûrşîd: Güneş

Mâh-1 tâbân: Parlayan ay

Mül: Şarap

Aşk **mi'râc-1 enbîyâ** olmuş

Hil'at ü tâc-1 evliyâ olmuş (Güneş, 2008: 71)

Mi'râc-1 enbîyâ: Enbiyaların mirâcı

Hil'at ü tâc-1 evliyâ: Evliyâların hilat ve tâcı

Aşk tefsîr-i sırr-ı Kur'ândır

Cümle müşkil anınla âsândır (Güneş, 2008: 73)

Tefsîr-i sırr-ı Kur'ân: Kur'ân tefsirinin sırrı

c. Telmih: İfade içinde belirtmeden herhangi bir kıssaya, geçmişteki bir olaya, meşhur hikâyelere, efsanelere, ünlü bir şahsa, çeşitli inanışlara, âyetlere veya bir hadise ya da yaygın bir atasözüne işaret etmek sanatıdır.

Aşağıdaki beyitlerde Mevlana'nın Mesnevi' de bahsettiği Sultan Mahmud ve Ayaz, Süleyman ve karınca kıssalarına, Şiblî vü Hallâc konuşmalarına atıfta bulunulmuştur.

Aşkdır şâh u tâli'-i mes'ûd

Hem **Âyaz** oldu âkıbet **Mahmûd** (Güneş, 2008: 69)

Aşk dil tahtı üzre sultândır

Misl-i **mûruz** biz ol **Süleymândır** (Güneş, 2008: 71)

Aşkdır sırr-ı **Şiblî** vü **Hallâc**

Cümle server serine olmuş tâc (Güneş, 2008: 71)

d. Kişileştirme/Teşhis: İnsan dışı bir varlığı insan özellikleri ile nitelemeye kişileştirme denir.

Aşk her kime âşinâlık eder

Zât-ı ma'sûka **rehnümâlık eder** (Güneş, 2008: 69)

Rehnümâlık etmek: Kılavuzluk etmek

Aşk dil çevresinde oldu **mukîm**

Kim ki âşıkdır ana yokdur bîm (Güneş, 2008: 69)

Mukîm: İkamet eden

Aşk sîmurg-ı kûh-ı Kaf olmuş

Cümle ma'nâda **mûşikâf olmuş** (Güneş, 2008: 69)

Mûşikâf: Bir meseleyi kılı kırk yararcasına büyük bir dikkatle inceleyen, araştıran (kimse):

Aşk dil halvetinde **cânândır**

Bilmeyen halk içinde cûyandır (Güneş, 2008: 69)

Cânân: Sevgili

Aşk cânın **tabîb-i hâzıkıdır.**

Gâhî **ma'sûk ü gâhî âşıkdır** (Güneş, 2008: 69)

Tabîb-i hâzıkı: İşin ehli olan doktor

Ma'sûk: Sevgili

Âşık: Aşırı seven, âşık olan.

e. Zıtlık/Tezat/Karşıtlık: Anlamca birbirine zıt olan kelimelerin kullanılmasıdır.

Aşk hem **nûş-ı** cân olur hem **nîş**

Her dem oldur kamuya merhem ü riş (Güneş, 2008: 69)

Nûş: Tatlı şey

Nîş: Zehir, agu

Aşk hem **evvel** oldu hem **âhir**

Cümleden bâtın oldu hem zâhir (Güneş, 2008: 75)

Evvel: İlk

Âhir: Son

Aşk **mâhfiyken âşikâr** oldu

Cümle cânlar ana şikâr oldu (Güneş, 2008: 67)

Mâhfiy: Gizli

Âşikâr: Apaçık ortada

Aşk tefsîr-i sırr-ı Kur'ândır

Cümle **müşkil** anınla **âsânsır** (Güneş, 2008: 73)

Müşkil: Zor

Âsân: Kolay

Aşk **kâfir** eder **müselmânı**

Bahş eder sonra **lübb-i îmânı** (Güneş, 2008: 69)

Lübb-i îmân: imanın özü

1.3. Sözdizimsel Öncelemeler: Sözdizimsel öncelemeler yazın dilinde genellikle devrikleme biçiminde görülür. Bu tür tümcelerde sözcüklerin sıralaması tümcelerin yüzeysel yapıları dikkate alınarak incelenir (Özünlü, 1997: 98).

a. Yüklem Öncelemesi Yoluyla Devrikleme:

Aşağıdaki beyitlerde yüklem dizelerin başına alarak yüklem öncelemesi yapılarak vurgu yükleme çekilmiştir.

Aşkdır nâr u nûr-ı tâbende

Merd-i âzâdeyi eder bende (Güneş, 2008: 69)

Aşkdır şâh u tâli'-i mes'ûd

Hem Âyaz oldu âkibet Mahmûd (Güneş, 2008: 69)

Aşkdır matlabı hafî vü celî

Hem odur kasd-ı her-nebî vü velî (Güneş, 2008: 71)

Aşkdır sırr-ı Şiblî vü Hallâc

Cümle server serine olmuş tâc (Güneş, 2008: 71)

Aşkdır hüsn-i Âdem vü Havvâ

Mak'ad-ı sıdk-ı cenneti'l-me'vâ (Güneş, 2008: 71)

Aşkdır nûr u memba'-ı envâr

Hem odur sırr u ma'den-i esrâr (Güneş, 2008: 71)

Aşkdır sırr-ı nefy ü hem isbât

Bahr-ı tevhîd odur kamu âyât (Güneş, 2008: 71)

Aşkdır asl ü fer'ü cûd u vücûd

Aşkdan oldu küll-i şey mevcûd (Güneş, 2008: 73)

Aşkdır aşk cümle bi't-tahkîk

Hakkî hakdır bu sözler it tasdîk (Güneş, 2008: 75)

b. Özne Öncelemesi

Aşağıdaki beyitler özne öncelenmesine örnek olarak verilebilir.

Aşk makbûl-ı âdem olmuşdur

Gül ü gül-zâr-ı âlem olmuşdur (Güneş, 2008: 69)

Aşk eder çünkü kalbe keşf-i hicâb

Bilmez aslâ nedir sevâb ü ikâb (Güneş, 2008: 69)

Aşk dîvâne eyler insânı

Mahv eder gafleti vü nisyânı (Güneş, 2008: 69)

Aşk sayyâd-ı murg-ı insândır

Dahi cimâ'-ı her perîşândır (Güneş, 2008: 69)

2. Yinelemeler: Şiire akıcılık ve ahenk katan, anlatımı güçlendiren, kalıcılığı sağlayan diğer unsur yinelemedir. Deyişbilimde yinelemeler sesbilgisel, biçimbilgisel, sözdizimsel, anlambilimsel ve metin açılarından incelenebilir.

2.1. Sesbilgisel Yinelemeler: Sesbilgisel yinelemeler, uyaklar ile uyakların ses özellikleri üzerinde duran ve ses tekrarlarına dayanan yinelemelerdir. Dil ve yazın, birbiriyle etkileşimde bulunduğundan uyaklar da her dilin kendi edebiyatının özelliklerine göre ele alınmıştır. Genellikle sözcük ve eklerin son heceleri arasındaki benzerlik ise uyakların en önemli özelliğidir (Özünlü, 1997: 116).

2.1.1. Tam Uyak

Aşkdır bil ki mûcid-i eşyâ

Cümle nûrundan oldular peydâ (Güneş, 2008: 73)

2.1.2. Zengin Uyak

Aşk arş oldu ferş ü levh ü kalem

Buldu andan şifâyı derd ü elem (Güneş, 2008: 71)

2.1.3. ZenginUyak+Redif

Aşk çün perdeden birûn geldi

Şîr-i ner hem ana zebûn geldi (Güneş, 2008: 67)

2.1.4. Tunç uyak+Redif

Aşk mâhfiyken âşikâr oldu

Cümle cânlar ana şikâr oldu (Güneş, 2008: 67)

2.1. Biçimbirimsel Yinelemeler: Klasik sözbilimden günümüze kadar biçimbirim yinelemeleri çok sık görülmüştür (Özünü, 1997: 103). Bu yinelemeler ön yineleme, art yineleme, ek yinelemesi, ikizleme, bağlaç yinelemesi, çok ekli yineleme gibi terimlerle kavramlaştırılmıştır (Özünü, 1997: 117).

2.1.1. Bağlaç Yinelemesi: Aynı veya farklı bağlaçların eserde birden fazla kullanılmasıdır (Özünü, 1997: 17).

Eserde “u/ü, vü, hem...hem, gâhî...gâhî” bağlaçları ağırlıklı olarak kullanılan bağlaçlardır.

Aşk eder çünki kalbe keşf-i hicâb

Bilmez aslâ nedir sevâb ü ikâb (Güneş, 2008: 69)

Aşkdır nâr u nûr -ı tâbende

Merd-i âzâdeyi eder bende (Güneş, 2008: 69)

Aşk hem nûş-ı cân olur hem nîş

Her dem oldur kamuya merhem ü riş (Güneş, 2008: 69)

Aşk cânın tabîb-i hâzıkıdır

Gâhî ma’şûk ü gâhî âşıkıdır (Güneş, 2008: 69)

Aşkdır matlabı hafî vü celî

Hem odur kasd-ı her-nebî vü velî (Güneş, 2008: 71)

2.1.2. Ön Yineleme: Dize başlarında aynı kelime veya kelime grubunun yinelenmesidir.

Eserde 62 beyit “aşk” sözcüğü ile başlamıştır.

Aşk kendiyle aşk-bâz olmuş

Kendi hüsnine pür-niyâz olmuş (Güneş, 2008: 73)

Aşk bilmez zen ü benîn benât

Seyyi'âtı eder kamu hasenât (Güneş, 2008: 73)

Aşk eder kendiye sü'âl ü itâb

Yine kendinden işidir o cevâb (Güneş, 2008: 73)

2.1.3. Ard Yineleme: Dize sonlarında aynı kelime veya kelime grubunun yinelenmesidir.

"Oldu" kelimesi bir, "geldi" bir, "anla" bir, "olmuşdur" iki, "eder" iki, "olmuş" on bir beyitin sonunda tekrar edilmektedir.

Aşk mâhfiyken âşikâr **oldu**

Cümle cânlar ana şikâr **oldu** (Güneş, 2008: 67)

Aşk çün perdeden bîrûn **geldi**

Şîr-i ner hem ana zebûn **geldi** (Güneş, 2008: 67)

Aşk makbûl-ı âdem **olmuşdur**

Gül ü gül-zâr-âlem **olmuşdur** (Güneş, 2008: 69)

Aşk her kime ki inâyet **eder**

Cümle hâlde anı himâyet **eder** (Güneş, 2008: 69)

Aşk her kime âşinâlık **eder**

Zât-ı ma'sûka rehnümâlık **eder** (Güneş, 2008: 69)

Aşk sîmurg-kûh-ı Kâf **olmuş**

Cümle ma'nâda mûşikâf **olmuş** (Güneş, 2008: 69)

2.1.4. Ek Yinelemesi: Şiir boyunca aynı yapım veya çekim ekinin farklı kelimelere eklenecek yinelenmesidir (Özünü, 1997: 122).

Aşağıdaki beyitlerde dize sonlarında *-dir* ekinin yinelenmesi dikkat çekmektedir.

Aşk sayyâd-ı murg-ı insândır

Dâhi cimâ'-ı her perişândır (Güneş, 2008: 69)

Aşk dil halvetinde cânândır

Bilmeyen halk içinde cüyândır (Güneş, 2008: 69)

Aşk hürşîd u mâh-ı tâbândır

Gül ü müldür o bâg u bustândır (Güneş, 2008: 69)

Aşk şeh-bâz-ı lâ mekânîdir

Nükte-i sırr-ı kün fekânîdir (Güneş, 2008: 71)

Aşk üstâd ü pîr-i her fendir

Kalbi uşşâk anınla rûşendir (Güneş, 2008: 71)

Aşk vasf-ı vedûd-ı Bîcûn'dur

Add u hadden sıfâtı bîrûndur (Güneş, 2008: 73)

2.1.5. Çok Ekli Yineleme: Biçimbirimsel yineleme türlerinden biri de çok ekli yinelemelerdir. Aynı kökten türemiş kelimelerle yapılan çok ekli yinelemeler pek çok divan şiirinde vardır.

“Ol-” fiili farklı çekim ekleri alarak eserde dize sonlarında pek çok kez tekrarlanmıştır.

Aşk mâhfiyken âşikâr oldu

Cümle cânlar ana şikâr oldu (Güneş, 2008: 67)

Aşk sîmurg-ı kûh-ı Kaf olmuş

Cümle ma'nâda mûşikâf olmuş (Güneş, 2008: 69)

Aşk makbûl-ı âdem olmuşdur

Gül ü gül-zâr-ı âlem olmuşdur (Güneş, 2008: 69)

3. Koşutluk: Koşutluk; benzer anlam, biçim, ses ve sözdizimi kullanılan ifadelerde görülen paralelliklerdir. Şiirde koşutluklar, diğer öğelerden -önceleme, yineleme, sapma- ayrı düşünülemez.

Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Aşknâmesi'nde kullanılan uyak ve redifler, aruz kalıbı, öncelemelerin tümü eser boyunca koşutluk olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Bir şiiri incelemek, o şiiri sadece anlam bakımından ele almak demek değildir. Bir eseri anlayabilmek için o eserde neyin söylendiği kadar nasıl söylendiği de önemlidir.

Bu çalışmada da Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Aşknâme adlı eserinde kullandığı dil özellikleri deyişbilimin yineleme, önceleme, koşutluk ve sapma başlıkları altında nesnel bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır.

Buna göre:

1. Eserin her bir beyitindeki uyaklar sesbilimsel önceleme,
2. Benzetme, telmih, kişileştirme ve zıtlık gibi söz sanatları anlambilimsel önceleme,
3. Beyitlerde yüklem veya öznenin dize başına çekilmesi sözdizimsel önceleme,
4. Esere ahenk katan birer unsur olan uyaklar ve redifler sesbilgisel yineleme,
5. Eser boyunca tekrar edilen bağlaçlar, ekler ve kelimeler biçimbirimsel yineleme,
6. Eserde kullanılan tüm öncelemeler ise koşutluk olarak değerlendirilmiştir.

Ortaya konan özellikler bize bu eserin dil ve anlatım özelliklerinin oldukça sağlam temeller üzerine kurulduğunu, basit gibi gözükse her bir özelliğin aslında ince hesaplamalar ile ortaya konulduğunu göstermiştir.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (1995). Şiir Dili ve Türk Şiir Dili. Ankara: Engin Yayınevi.
- Dilçin, C. (2016). Örneklerle Şiir Bilgisi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güneş, M. (2008). Erzurumlu İbrahim Hakki Dîvânı. İstanbul: Sahaflar Kitap Sarayı.
- Öztekin, Ö. (2002). Divan Şiiri ile Deyişbilim Arasında Yapısal Bir Köprü: Fuzûlî ve Bâkî Divanlarında Yer Alan Biçimbirimsel Yinelemeler. Türkbilig (Türkoloji Araştırmaları). 3, 88-105.
- Özünlü, Ü. (1997). Edebîyatta Dil Kullanımları. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Özünlü, Ü. (1990). Klasik Sözbilimin Deyişbilimdeki Uzantıları . Dilbilim Araştırmaları Dergisi 1, 85-94 .
- Saussure (2001). Genel Dilbilim Dersleri (Çev. B. Vardar). İstanbul: Multilingual.